

Narava kapitalizma

Krasni novi svet je svoje razumevanje soočanja kapitalizma s komunizmom oblekel v starodavne cape spoprijema z ancien régimeom: meščanski svet naj bi bil izraz normalnosti in tako rekoč naravnega stanja družbenega, svet napudranih lasulj pa izraz izrojenosti in nenaravnega. Razsvetljensko enačenje narave in razuma je znanost postavilo v službo razumske posvetitve naravne družbe. Idilično sliko je skazil le mit, ki je naravnemu redu v času predpostavil kaos, ki je čakal logos božje besede. Tudi razumski normalnosti olastninjene in poblagovljene družbe je predhodil teoretski prius hobbessovskega naravnega kaotičnega stanja, ki je čakal logos družbene pogodbe. Pojem narave in naravnosti se je tako v meščanskem imaginariju podvojil v grozljivo neolastninjene in nepoblagovljene svobode plebsa ter nič manj (tokrat nasproti drugim) grozeče naravnosti obstoječega meščanskega reda. Nenavsezadnje se je tudi meščanska duša morala podvojiti v kaotično in grozeče nezavedno ter idilični red racionalnosti. Čeprav obe naravi žgeta isto meščansko dušo, je jasno, da je racionalna – umni red obstoječega – postala njen regulativni ideal. Tako je spor med kapitalizmom in komunizmom interpretiran kot spor med razumnim in nerazumnim, med naravnim in izrojenim. Padec berlinskega zidu in razkroj komunizma je spremljalo manično navdušenje: vsi, od svetega očeta v Vatikanu do arhangela v Beli hiši, so si lastili zasluge za zmago dobrega nad zlim.

Sam propad komunističnega totalitarizma bi po klasični meščanski logiki zahteval restitucijo naravnega in racionalnega reda krasnega novega sveta, demokracije, svobodnega trga in boga, ki ga slavijo na zelenih bankovcih. Takšna so bila tudi pričakovanja plebsa, ki je komunizem zrušil od znotraj. Naravno je, da bo vsak imel zelen avto, hi-fi, barvni teve, svoj košček neba v krasnem novem svetu.

Naravno stanje, ki se je vzpostavilo, pa je bilo ono drugo, predpolitično naravno stanje. Politika pač ni meščanski izum: kapitalizem je politiko na izviren način degradiral z res politica na spektakularni virtualni spopad strank. Prostor, ki se je odprl po velikem padcu, ni mogel biti političen, temveč kvečjemu predpolitičen. Sprostile so se prikazni nacionalizmov, kriminala, verskega fundamentalizma, brezobzirnega izkoriščanja, pavperizacije in anomalije.

Namesto novega Marshallovega plana, ki bi ga bilo pričakovati, potem ko so podrl železno zaveso, je Vzhod uzrl evropsko trdnjavo, ki prepusti le pohuljene

izbrance in ksenofobično izvrže vse, ki zbuja nelagodje tako, da jim zrcalijo lastno nepriznano naravo. Zahod bi rad nepregledna tržišča, poceni delovno silo in druge surovine Vzhoda, ne bi pa imel vzhodnjaških mafij, ekonomskih beguncev in predpolitičnega kaosa. Če bi le lahko izvrgel še lasten iracionalni ne/naravni presežek prek obzidja krasnega novega sveta! Tako kot Grki in Rimljani, ki so poznali pravni institut izгона lastnih državljanov.

Propad komunizma ni rešil protislovij kapitalizma in obraz Vzhoda kaže lastno naravo Zahoda. Nacionalizem, imperializem, podivjani liberalni kapitalizem, kriminal in korupcija, droge in prostitucija, revščina in brezdomstvo, bankroti in špekulacija, nesmiselne vojne – vse to je nedavna zgodovina Zahoda, ki tli pod preprogo krasnega sveta.

Razumni potenciali moderne niso naravni del kapitalizma, temveč del kulture zavestnih utopičnih projektov, ki so največkrat tudi ne- ali protikapitalistični. Kapitalizem je treba spraviti na vajeti, mu odrediti rezervat, ga vtakniti v živalski vrt. To je smisel vseh poznomodernih kulturnih in emancipacijskih političnih gibanj: omejitev kapitalistične narave, ki ogroža našo pri-rodnost. Demokracija, človekove pravice, socialna pravičnost, kulturne avtonomije, individualna realizacija, državljanski pogum, vse te odlike, ki jih slepo uvrščamo v meščanski svet, preprosto zato, ker so del moderne, so največkrat reakcija (tudi romantična) na naravno samoraslost kapitalističnih imperativov. Seveda jih lahko kapitalizem instrumentalizira za svoje cilje, nikoli pa si jih ni mogel podrediti v celoti. Ti umni potenciali in projekti so bili nenavsezadnje tudi tisti, ki so z Vzhoda rušili železno zaveso... in uzrli trdnjavo. Bili so tu pred kapitalizmom, ki je vkorakal po njihovi zaslugi in jih potem pogosto brezobzirno pokončal, marginaliziral, pahnil v predmoderno nacionalizem, strankarsko politizacijo, v izgubo vizije.

Umne projekte pozne moderne je treba povezovati. Z Vzhoda na Sever, Juga na Zahod, Saturna na Mars, kakor koli že... Kulturna pluralnost je edina alternativa poenotujočemu poblagovljenju kapitalizma. Ste opazili? Praga, Pariz, Budimpešta in London – vedno bolj so si enaki. Tisto, kar jih razlikuje, so zgolj turistični artefakti – kulturne vrednote, ki jih določa menjalna vrednostna forma. Marx ni tako mrtev, kot se je zdelo.

Darij Zadnikar